

HURÛFİLİK
VE
MİR-İ 'ALEM CELÂL BİK'İN BİR MEKTUBU

ABDÛLBAKİ GÖLPINARLI

Hicrî 796 yılı zilka'desinin altıncı perşembe günü (29. VIII. 1394), ikindiden sonra Tebriz'e bağlı Alınca'da öldürülen Fazlullâh-ı Hurûfî'nin kürduğu Hurûfîlik, ölümünden sonra halifeleri tarafından, İran'dan ziyâde Anadolu ve Rumeli'de yayılmıştır.

Daha Selçuklular devrinde Baba İlyas adına tertiplenen Babalılar isyânı (638-1240), Anadolu'daki Bâtinî cereyanın devlet idaresi yıkmayı hedef tutacak kadar kuvvetlendiğini bize gösterdiği gibi, Kadı Ahmed-i Niğîdî'nin «El-veledü's-şefik ve'l-hafidü'l-halîk» indan, Yunus Emre'nin şeyhi Tapduk Baba'nın çevresinde toplanan ve «Tapduklar» denen zümrenin dahi halk tarafından Mubâhî ve Bâtinî tanındığını öğreniyoruz. Müellife göre göçebeler, Gökbörü -oğulları, İlmin ve Turgut boyları, Loluva ilindeki Tahtacılar, bu ildeki mâdenlerde çalışan kömürcüler hep aşırı ve şerîata aykırı inançları gütmekteler.¹ Hiç şüphe yok ki, Tapduk Baba'nın şeyhi olan Saru Saltuk ile Rumeli'ye geçen göçer-evli Türkmenler arasında, bu boylardan ve bu kanaati güdenlerden birçoğu, oralarda kalmış, bir kısmı da sonradan Halil Ece'nin başbuğluğunda Anadolu'ya göçmüş ve Bedreddin isyânına katılanların mühim bir kısmını bunlar teşkil etmiştir.² Bugün bile Alevîler içinde, Rumeli'deki Bedreddin Sûfileri, Simavna Kadısı-oğlu'nu pîr tanır ve Bedreddin ocağına bağlıdır.

XV. yüzyılda Âzerbaycan ve İran'ı elde eden Safevîler, İran'da kendilerini Ca'ferî mezhebinin (İsnâ-Aşeriyye) hâdimi gösteriyorlar, dînin zâhirine aykırı inanç güden zümrelere serbestlik vermiyorlar,

¹ Abdülbaği Gölpınarlı, *Alevî-Bektaşî nefesleri*, İstanbul 1963, s. 271-273.

² Bk. Yunus Emre ve tasavvuf adlı eserimiz (İstanbul 1961), s. 29. Barak ve Saltuk Babalar ile Tapduk için bk. aynı eser, s. 17-50.

onları da Sünniler kadar tehlikeli görüyorlardı. Fakat buna karşılık, Anadolu'yu içten elde edebilmek için gönderdikleri halifeler, Alevilere, Bâtîni zümrelere Safevîleri bir « Mehdi » mübeşşiri, hattâ « İmâm » tanıtıyorlardı³.

Fazlullâh'ın halifeleri arasında, Anadolu'nun birçok yerlerini gezen, rivâyete göre Ankara'ya gelip Hacı Bayram (833/1429-1430) ile görüşmek isteyen, fakat muvaffak olamayan, nihâyet 807'de (1418), Haleb'de derisi yüzülerek öldürülen ve ölümündeki fecâatle de, şiiri kadar büyük bir şöhret sağlayan Nesîmî ile Tireli Abdülmecîd ibn-i Ferîşteh İzzeddîn, Hurûfîliğin Anadolu'da yayılmasında büyük bir rol oynayanlardandır. Tireli Abdülmecîd, Fazlullâh'ın halifelerinden Seyyid İshak'ın « *Hâbnâme* » sini, Ebu'l-Hasan-ı İsfahânî'ye atfen türkçeye çevirmiş⁴, yine hurûfîliğe âit « *Hidâyetnâme* » adlı eserini, 838 Rebûlevvelinde (1434) te'lif etmiş⁵, « *Âhiretnâme* »⁶ yi yazmıştır. Aynı müellifin, Fazlullâh'ın « *Câvidannâme* » sini telhîs eden « *Işknâme* » adlı mensûr bir risâlesi daha vardır ki, bu risâle İstanbul'da, XIX. yüzyılda taşbasması olarak bir kaç kere basılmıştır.

Osmanoğulları ülkesinde Hurûfîliği yayan, yalnız bu iki kişi değildir; bu ayrı bir konu olmakla beraber burada, bir kişiden daha bahsedeceğiz.

Konya Müzesi Kütüphânesinde, nr. 1723 'de kayıtlı mecmuada, Fazlullah'ın halifelerinden Seyyid Şerîf, manzum bir mektubunda :

*Lîkin alelhusûs azîz-i lâtif-sun^c
Yâ'nî semîyy-i Hayder-i Kerrârrâ selâm*

*Bâşed be benegîş tevakku^c ki ez Şerîf
Gûyed cenâb-ı câmi^c-i atvârrâ selâm*

*Pîr Ahmed u berâder-i cânîş Âydın
On her du râhat-ı dil u efkârrâ selâm*

³ bk. *Alevî-Bektaşî nefesleri*'nin 6. bölümü : « İran'a bağlılık », s. 83-88.

⁴ Bir nüshası, İstanbul Üniversite Kütüphânesi türkçe yazmaları nr. 9685'dedir. « *Hâbnâme* »nin 1234 h. (1799) da yazılmış bir nüshası, İstanbul Millet Kütüphânesi, Ali Emîrî yazmaları nr. 1042'de kayıtlı mecmuadadır.

⁵ Aynı mecmua, 53 b - 73 b.

⁶ Aynı mecmua, 73 b - 93 a.

*Zon pes reved be-zâviye ou bâsed âstan
Gûyed zi bendegân der u dîvârrâ selâm*

beyitleri ile, Pîr Ahmed ile can kardeşi Aydın'a selâm yollamakta (137^b-138^a); başka bir manzûm mektubunda da :

*Arza dih derdmendi-î mârâ
Şevk-ı in cân-ı bî ser u pârà*

*Hâssa der hidmet-i Emîr-i Kebîr
Biresan şevk-ı in hakîr-i fakîr*

*Fahr-i erbâb-ı fazl Pîr Ahmed
On mueyyed be devlet-i sermed*

beyitleri ile gene Pîr Ahmed 'e selâm göndermektedir (142^a). İkinci mektuptan açıkça anlaşılıyor ki Pîr Ahmed, emirdir, ebedî devletle müeyyedir. Hicrî 700 sularında (1300-1301) Aydınogulları devletini kuran ve 734 hicriyedek (1333) hüküm süren Aydın Bey'in adı, 1394'te öldürülen Fazlullâh'ın halifesi Şerif'in mektubunda geçemez. Bu bakımdan «Emîr-i Kebîr Pîr Ahmed», Karamanoğullarından olup Fâtih ile çağdaş bulunan ve Karaman ülkesinin, Osmanogulları devletine ilhâkından sonra 874'te (1469) kardeşi Kâsım ile müştereken saltanata kıyâm eden, nihâyet 880'de (1475), Şam civarında ölen Pîr Ahmed olsa gerek⁷. Pîr Ahmed'in Kâsım, İshak, Alâeddin, Süleyman ve Nûre Sûfî adlı beş kardeşi vardır⁸.

İhtimâl bunlardan birinin bir adı da Aydın'dır; yahud da bu Aydın, sulbî kardeş değildir de, ilk mektupta zikredildiği gibi, bir «can kardeşi»dir.

* *
*

Osmanogulları ülkesinde, Hurûfilik'in saraya kadar nüfuz ettiğini görüyoruz. Fahreddin-i Acemî (865/1460), pâdişâhın Hurûfilere temâyülünü vezir Mahmud Paşa'dan (879/1474) duymuş, şeriat adına nüfuzunu kullanarak Hurûfilere, Edirne'de, Üç-şerefeli câmi'in müderrisi bulundu-

⁷ Halil Edhem, *Düvel-i İslâmiye*, İstanbul 1927, s. 298- 299.

⁸ Halil Edhem, *Karamanoğulları hakkında vesâik-i mahkûke*, s. 48.

ğu anlarda diri-diri yaktırmıştı⁹. Latîfî, «Tezkire» sinde, Temennâyî'den bahsederken bu olayı anlattığı gibi¹⁰, Hâmidî de, Osmanlı ülkesinde ilk yazdığı kasidede bu olayı belirtir¹¹. Bu çok şiddetli te'dîbe, hele Yavuz'un, Anadolu'daki bütün Şîî-Bâtınî zümreleri imhâ etmek ve Bâtınlığın kökünü kazımak gayretine rağmen Kalenderî, Abdâl, Câmî, Haydarî gibi adlar altındaki zümrelerin, fa'âliyetlerine devâm ettiklerini Kanûnî devrinde, Kalenderân-ı Râfızîyân'ın zâviye ve hânikahlarının yiktirilmasından ve kendilerinin, Osmanlı diyârından sürülmelerinden anlıyoruz¹².

* *
*

Şimdi sunacağımız vesika da bu devirlerde Hurûfilîğin ne kadar yaygın olduğunu gösterir. Bu, XVI. yüzyıl şâirlerinden ve devlet ricâlin-den olup 982 hicrîde (1574-1575) vefât eden Celâl Bik'in manzum bir mektubudur. Ahdî (1002/1593-1594), Celâl'in Manastırlı olduğunu, tasavvuf meyli olup mutasavvifâne eş'ârı bulunduğunu, «*Sa'd ü Saîd*» adlı munâzara yollu bir kitabı ile manzum «*Avâmîl şerhi*» ve «*Hüsn-i Yûsuf*» adlı bir kitabı olduğunu söylüyor. Beyânî (1006/1598), Mîr-Âlemlik rütbesine kadar çıkmışken “bir sebeble şeref-i sohbet-i pâd-şâhîden mehcûr” olduğunu bildiriyor; fakat bu sebebi belirtmiyor. Hasan Çelebi (1012/1603), “Kalenderân-ı tarikat” ile diyâr-ı Arab ve Şam ve Haleb seyâhatinde, Hama Beyi Ca'fer Çelebi'ye intisâb ettiğini, bu sûrette yükseldiğini, Riyâzi de (1054 h.—1644), “Bâzı cerâim isnâdı ile meclis-i pâdşâhîden” dûr olduğunu söylüyor. Fâizî (1031/1621), alelusûl birkaç parça şiirini alıyor. Âli (1008/1599), bize bu zâtın nazardan düşmesindeki sebebi açıklamaktadır: Adı Hüseyin, mahlası Celâlî olan bu şâir, Manastırlıdır. Tımar sâhibi olup Şam ve Haleb'e gitmiştir. Hama sancak beyi ile âşinâlık peydâ etmiş, pâdişah lalalığına nâil olmuştur. Selim II devrinde Emir-i 'alem olmuşken vezîr-i 'âzam ve dâmâd Muhammed Pâşâ-yı Tavîl (Sokollu; ölm. 987/1579, Bk. Hadîkatü'l-vüzerâ, İstanbul, 1271, s. 32-34), Ebu's-Suûd (982/1571)

⁹ *Şakayık-ı nûcmâniye tercümesi*, İstanbul 1269, s. 81-83; Hasan-Beyzâde, *Tarih*, 78 b.

¹⁰ İstanbul 1314, s. 110-111.

¹¹ *Külliyât-ı Dîvân-ı Mevlâna Hâmidî*, (nşr. İ. H. Ertaylan), İstanbul 1949; 884 ramazan evâsıtında yazılmış nüshanın tıpkı-basımı, s. 284 ve Önsöz, s. 10.

¹² *Nişancı tarihi*, İstanbul 1279, s. 23-26.

ve Şeyh Nûreddin-zâde ile (981/1574) husûmeti vardır. Âlî, pâdi-şâha mukarrebken, "ba'zılar kavlince reddine bâis, Fazl-ı Hurûfî'nin *Câvidân* nam mecmûa-i muzahrafâtına rağbetden hâdis oldu" sözleri ile gözden düşmesinin sebebini bildiriyor. Celâl, Şam'a beylerbeyi ta'yîn edilmişken azlediliyor; sılasına gitmesine izin veriliyor. Yolda, ikinci konakta:

*Bû çeşm-i hun-feşânım giryân olub kalur mı
Seyl-i sirişkim âhur ummân olub kalur mı*

matlâ'lı bir gazel yazıp gönderiyor. Birkaç gün sonra:

*Bunca feryâdım işitdin dîmedin dâd ideyin
Sen ki dâd itmeyesin ben kime feryâd ideyin*

matlâ'lı bir gazel yazıyor¹³.

* * *

Celâl Bik'in «*Hüsn-i Yûsuf*» adlı manzum risâlesinin bir nüshası, İstanbul Üniversite Kütüphanesi TY, nr. 1872 'de, Rıza Paşa kitapları arasında. Bu eser Selim II adına yazılmıştır. Mukaddimede:

*Şâhdur anladam anı nice şâh
Hilkati mîr cismi zill-i İlâh
Ya'ni Sultan Selîm-i âlî-baht
Şeh-sûvar-ı semend-i pâye-i taht*

'beyti ile bunu belirtiyor (8^b). 250 beyitlik mukaddimeden sonra, «*Me-hâsin-i mahbûb-ı binâzîr*» faslında güzelin, «*kâkül, zülf, cebîn, ebrû, çeşm...*» gibi mehâsinini, bu sözleri «*redif*» yaparak gazellerle vasfediyor ve kitabını, bir kıt'a ile bitiriyor. 63 küçük yapraktan meydana gelen bu kitap onun, zamanındaki şâirler arasında kuvvetli bir yeri olduğunu gösteriyor. Dîvanını bulamadık; belki bir gün buluruz. «*Hüsn-i Yûsuf*» un mukaddimesindeki:

¹³ *Künhü'l-ahbar*, Üniversite Kütüphanesi, TY. nr. 5959, 459^a.

*Vech-i Âdemdr ahsen-i takvm
Fehm ider ancak anı kalb-i selm*

*Âdemi bilmez olmayan âdem
Ya'ni b sırra olmaz mahrem*

*Sırr-ı esmâ semâda mcmedr
Vech-i Âdem'de hem mufassaldr*

beyitleri (6^{a-b}), onun inancını belirten beyitlerdir.

Celâl Bik, metnini sunduğumuz manzum mektubu dâ herhalde, kendisine Hurf denmesi dolayısıyla ve bu menkubiyet devresinde, yahud da biraz nce yazmış, Vezr'e; Ebu's-Sud'a, Nreddin-zâde'ye, belki bir sretini de pâdişâha gndermiştir.

Bu mektuba, iki mecmuada rastladık. Bu mecmuaların biri Konya Mzesinde, Abdlbaki Glpınarlı yazmaları arasında, nr. 71'de kayıtlı mecmuadır.

Bu mecmua, mklâpsız meşin ciltle ciltlenmiş, fersdedir ve birçok yerleri okunamaz bir hale gelmiştir. 19 x 11, 5 eb'âdındadır ve 99 yapraktır. Yazı, 14 x 7, 4 kısmını kaplamakla beraber, yan taraflarının yukarı, aşağı, sağ ve sol kısımları da mâil olarak yazılıdır. Yazı gzel bir nesihtir. Başlıklarda, şiirlerin kimlere ait olduğu surhla yazılmıştır. Her sahifede 23 satır vardır. 1a-3a ; 42 a -46 b -58 a ; 79 a -90 a ve 92 a -99 a yapraklarında, ayrı yazılar ile yazılmış şiirler var. br yapraklar, aynı nesihle yazılıdır. 3 b -22 b de, Ârif, Garb, Âl, Rh, Gazâli, Nr, Zâti, Asker, Hayâti, Gubâr v. s. nin tercleri vardır. Bunların arasında, «Terc-i bend-i Celâl Bik», 12 a - b yapraklarında yer almaktadır. Terclerden sonra Kânnin Kann'ye arzası, Taşlıcalı Yalıyâ'nın terc'i, Edirneli Vâlihnin «şikâyetnâme» si Rahmnin, Yenişehir gzelleri hakkında bir «şehrengiz» i, Sâfnin Sâni adlı birisinin ilhadı hakkında «Hikmetnâme» adlı bir mesnevsi, Azznin terc'i, tarihler, Kânnnin oğlu Mustafa Sultan'a, Kann'ye şehzâdelere mersiyeler, onlardan sonra mseddesler ve kt'alar gelmektedir. Tarihler arasında, Bâknin Kâ'be kadısı oluşuna, Ebu's-Sud'un lmne, Bâyezd Sultan'ın İnan'da drt oğlu ile ldrlmesine, İskender Çelebi'nin çeşmesine, Karadefterdar'ın Budun beylerbeyi oluşuna, Sultan Sleyman'ın, Selim II' in tahta geçmesine ve daha bir çok nemli

onlar, 933 ile 1043 arasında (1526-1633) dır.
1-27 a yapraklarında yer almıştır.

* *
* *

l Üniversite Kütüphanesinde, Türkçe yaz-
ayıldır. 20 x 12, 8 eb'adında olan bu mecmû-
dur, Bu mecmûada Mîr-Hond tarihinden bâzı
eri, Tâlibî adlı bir şâirin Çivizâde'ye (995/
ttâr'ın «*Mansûrnâme*» sinden bir parça,
esi risâlesi, gazeller, tahmisler v.s. vardır.
şu ketebe var :

انتخاب کردم از منصور نامه تمام شد این نظم
شریف بعون الله تعالی در شهر قسطنطنیه در ماه
جمادی الاولى فی ۳ در وقت بعد العصر
حرره الفقیر سلیمان الاورنوسی ۹۹۴
رحم الله تعالی
ولوالبیه

Bu mecmûda Celâl Bik'in mektubu, «*Kasîde-i Celâl Bik
mavvarallâhu kabruhû*» başlığını taşımaktadır. (78 a - 79 b yap-
raklarında).

Görülüyor ki, her iki mecmûa da aynı yüzyıla, Celâl Bik'in yaşadığı çağa âiddir ve bu bakımdan cidden değerlidir. Celâl Bik, bu mektubunda Bâyezîd'in, o kadar yüce mertebesi olduğu halde yedi kere sürüldüğünü, Mevlânâ'nın, «etrâk» tâ'nımdan, yâni kaba-saba, köylükentli kişilerin kınamasından dertlere düştüğünü söylemekte (beyit, 12-14), kendisine rafz isnâdının iftirâ olduğunu bildirmekte, ondan sonra :

*Ehl-i Hakk'a Hurûfidür dirsîn
Sen ki 'ilm-i ledünde kâsırsın*

*Vâkıf oldın mı sen Hurûfi nedür
Mushafun cevher-i hurûfı (zurûfı) nedür*

*Nûr.lur ismi vü sıfâtı anun
Müfredâtı mürekkebâtı anun*

*Şübhe yok olduğında Şeytânî
Kadh idenler hurûf-ı Kur'ânı*

*Böyle mi oldu ragbet-i Kur'ân
Be karâ yüzli lâ'netî şeytân*

*K'ana mensûb olan olur zindîk
Nûr-ı Kur'ân'a bu midur tâsdîk*

*Hamdü lillâh akîdemizdür hûb
Harf-i Kur'ân'a olmuşuz mensûb (b. 66-72)*

beyitleri ile Hurûfî olduğunu müevvelen ıkrâr etmekte, hattâ Hurûfiliğin müdâfaasını yapmaktadır.

*Yüzünü yur vuzû ile ahmak
Gusl ile hiç olur mu kâra taş ak*

beytinde hem bir cinâs yapmakta, hem abdestin remizleri olduğunu bildirip gene inancını belirtmekte (b. 83) :

*Bunca tâat kııarsın iy gammâz
Nedürür anladın mı sırr-ı namâz*

beyti ile de aynı inancı kuvvetlendirmekte (b. 84), 86. beyitte, Hurûfile-
rin en kuvvetli dayanaklarından biri olan ve "Mi'râc gecesi, rabbimi,
kıvırcık saçlı, bıyısız, sakalsız bir delikanlı şeklinde gördüm" meâ-
linde bulunan hadîse işâret etmekte, kendisine « ışık » denmesini, gûyâ
reddetmekle beraber :

*Işık olmak yiğ olmadan eşşek
Hardan ebterdürür murâyî ne şek*

beyti ile (b. 93) « ışık » olmayı da kabûl eylemektedir¹⁴.

* *
*

¹⁴ « I ş ı k » için bk. *Yanus Emre dîvânı* (nşr. A. Gölpınarlı), İstanbul 1948, c. II-III, 677-679.

Birinci mecmûadaki tercî^c, beş benddir; her bendi, onbir beyittir ve tercî^c beyti:

*Âb-ı Hayvan mısın nesin ey mey
Lâ^c-i cânan mısın nesin ey mey*

beytidir. Kanûnî'nin zamânında Selim II'in padişah olacağına dâir Ahdi ve Âşık Çelebi'de (979/1571) bulunan ve belki de Selim II zamânında rütbesinin yükselmesine sebep olan şu kıt'a da, bu mecmûada mevcuttur (91 a):

*Dân gice vâkı^camda bir pîre
Didim ey şeyh-i âkıl ü dânâ*

*Hazret-i pâdşâh-ı devrânın
Penç şehzâdesî ki var zîbâ*

*Biri bebr ü birî peleng biri şîr
Biri Sîmurg u bîrisî Ankâ*

*Kangısı tâc u tahta mâlik olur
Kangısidur cihanda Hızr-ı bakâ*

*Bana bû sırrı dîdüm i'âm it
Didi Hayrû'l-umûrı avsatuhâ*

* *
*

Celâl Bik'in sülûs ve nesih yazılarını Şeyh Hamdullâh'tan temeşşuk etmiş bir hattat olduğunu da kaydedip ¹⁵, onun hâline pek münâsib olan şu:

*Hallâk-ı cihan âleme kıldıkda tecellî
Her şahsı birer hâl ile kılmış mütesellî*

beytini de yazarak mektûbunun metnini veriyoruz:

¹⁵ M ü s t a k i m z â d e , *Tuhfe-i hattâtin*, İstanbul 1928, s. 178.

**Be - tarîki'l - mesnevi Mîr-i  alem
Cel l Bik'in Vez r-ı  zam ve Mfti-i
Ekrem ve Nrdd n - z de'ye i tir z ve
cev bıdur ki zikrolunur ¹**

25 a

- 1 *Yine iy dil cev ba ol h zır* ( . 78 a)
Ehl-i Hakk'a Hud durur n zır
Sahara sihrdr su l-i hasd
Yed-i beyz  katında hod mevcd
Sihr-i Fir avn itmesn seni z r
Eyle su b n-ı Ő'rni ızh r
Olmasaydun nih l-i ber-hord r
Taş atar mıydı s na her cerr r
H let-i dehr zge h letdr
G h Ő diyy  geh mel letdr
Geh bir  g h bir  g libdr
 kis  birbirine mcibdr
Ehl-i hikmet bu h lete c zim
Ő d u gam birbirine mstelzim
Ya ni Nmrd'ı eylesem ² tesl m
Anlanılmaz mak m-ı İbr h m
Lecc-i Fir avn'e dŐmese Ms 
Olmazıdı as sı ejderh 
- 10 *Ger Eb -Cehl olmasa mrted*
Z hir olmazdı mu ciz-i Ahmed
Evliy  hod bel ya h zırdar
Ltf-ı Hak mbtel ya n zırdur

¹ Bu baŐlık, bizim mecmanımızdadır;  niversite Ktphanesi nshasında (=  )
 «Kas de-i Cel l Bik navvarall hu kabrahı» baŐlığı var (78 a).

² eylese:  .

*Hazret-i Bâyezîd-i Bıstâmî
Anılırken hulûs ile nâmı*

*Kıldılar yeddi defʿa tard-ı bilâd
Dâd ahmakların elinden dâd*

*Yine Munlâ Celâl-i Rûmî hem
Taʿn-ı etrâkden³ olub pür gam*

*Sâlikin⁴ biri eylemiş nâçâr
Bu⁵ azîz-i cihandan istifsâr*

*Evlîyânın merâtibin kadrin
Derecâtın zehâyirin sadrın*

*Dimiş ol nükte-dan o serverdür
Münkiri kangısınun ekserdür.*

*Sicn-i müʿmindürür fenâ dünyâ
Ehl-i Hakka zebânîdür aʿdâ*

25 b

*Şol zaman bulur ehl-i dil tevfiğ
Kıla inkâr⁶ bir nice zındik*

20

*Müşkil olur bîr iki bed-sîret
Dahl ide ehl-i Hakka bî-illet*

*Cehldür cehl halkı münkir iden
Kıbrdür ehl-i ilmi müdbir iden*

*Câhil ahvâle olamaz vâkıf
Ârifün hâlini bilür ârif*

*Cemʿ olub baʿz-ı münkir-i bîhad
Kimisî müsnid ü kimî müsned*

*Bize dahl ü taarruz itmişler
Cümle semt-i⁷ dalâle gitmişler*

(Ü. 78 b.)

*Nükte-perdâz zann⁸ u gıybetde
Lîk İblîs gibi gaybetde*

³ İdrâkden (Doğrusu bu olsa gerek. «etrâkden» olursa, kaba-saba, köylü tâifesinden mânâsına gelir).

⁴ Sâlik: Ü (yanlış; vezin düşer).

⁵ Bir: Ü (yanlış olduğu meydanda).

⁶ İkfâr: Ü. (Doğrusu bu).

⁷ ü: Ü.

⁸ taʿn: Ü.

Cin gibi kendüler nihân olmuş
 Habs-ı tıynetleri iyân olmuş
 Eylemişler bir iki nâ-hemvâr
 Yine kendü sıfatların ızhâr
 Nice bühtanlar eyleyüb isnâd⁹
 Sebs idüb gâh rafz u gâh ilhâd
 Biz de bu cümleye hitâb idelüm
 Ana¹⁰ bil-gayb ile itâb idelüm
 Alan olsun söz ortanun şâhım
 Ahz ider hissesîni bed-hâhın
 Kaşağ u ele âlalum yârân
 Kocunur yâğır u olan hayvân
 Bab-ı sultan ki ka^c-r-ı deryâdur
 Südde-i Kâ^c-be-i muallâdur
 Bahr perr-i megesle zehr olmaz
 Bir hatâyile kîşi kahr olmaz
 Kâ^c-be ise zünûbâ râfî^cdur¹¹
 Nass-ı kâtî^c beyan-ı vâkî^cdur
 Ger gedâ ger fakir u ger bî-dîn
 Dâhil olduğı günde ôlur emîn¹²
 Kîmyâdur ekâbirin nazarı
 Zer iderler nigâh ile mederi
 Bir kemal ehli kat^c ider pâye
 Ola¹³ zill-î Hudâya hem-sâye
 Nice yıllar musahâbetde ola
 Rûz u şeb zill-i¹⁴ âfiyetde ola
 Kurb-ı sultan mukarrîb-i Hak'dur
 Ana îren veliyy-i mutlakdur¹⁵

⁹ «İshâd» yazılmış, kenara «isnâd» olarak çıkmış ve bir «Sab» konmuş : Ü.

¹⁰ Recm : Ü. (Doğrusu bu).

¹¹ Zünûbe dâfî^cdur : Ü.

¹² Bizde, kâğıdın yırtık yerine bir kâğıt yapıştırılmış : bir önceki beyit **tamamile** örtülmüş ; bu beytin de birinci mısraı, son kelime müstesnâ, kâğıdın altında **kalmış**.

¹³ Olsa : Ü.

¹⁴ Izz ü : Ü.

¹⁵ Bu beyit Ü. nüshasında yok.

- 40 *Ana dahl itmek isteyen hardur
Ne şek ol hâr¹⁶ hardan ahkardur
Şâhlar mazhar-ı velâyetdür
Kavl ü fi'li kamu kerâmetdür
İltifât eylemezler insâna
Anı vaz^c itmeyince mîzâna
Olmasa bir kişide isti'dâd
Şâh ile olmaz ârâsında vedâd¹⁷
Bu taarruz karîn-i sultâna
İltir ol nâ-şinâsı¹⁸ küfrâna
Nazar-ı şâhda bulur mı sedâd
Olmayan hilkatinde isti'dâd
Şâhlar hem-rikâbına taş atar
Kime tokmur anlamaz ol har
Kendü re'yinde anlarım hâşâ
Kangı güstâh idermiş istiğnâ
Eyleyen kendü nefsini tekmil
Pâdişâhı¹⁹ kılır mı hiç techîl
Ola bir karn²⁰ işiğinde 'abid*
- 50 *Anı fehm itmemekdür emr-i ba'id
Bir karâ câhil ebter-i²¹ murdâr
Fehm ide görmedin anun nesi vâr (Ü. 79 a.)
Şükr ü insâf bir ganîmetdür
Rafz u ilhâd küfr ü ni'etdür²²
Kine hâşâ ki dîne nâfi'c ola 26 a
Bâ-husûs emr-i gayr vâki'c ola
Şer'c ile kıssa k'olmaya müsbet
Sû-'i zann eylemek virür zillet*

16 «hâr» sözü bizde yok.

17 Bu beyit, Ü. de yok.

18 Nâsipâsı : Ü.

19 Pâdişâhın : Ü.

20 Ola yillarla : Ü.

21 Ebter-i : Ü.

22 Fikr ü ilhâd küfr ü ni'etdür : Ü.

Şübhe yokdur bunâ ki âsim olur
 Har-i Deccâl gibi nâdim olur
 Asl-ı nîk ehli²³ bil hatâ itmez
 Kâfere mü'min iftira itmez
 Mü'mine hod hatâ demek kâfir
 Haml-i mü'min salâhadur zâhir
 Sû-i zandan ibâ ider mü'min
 Tutmaz²⁴ okuduğın o müstahsin
 Budur ahlak-ı bed hakikat-i hâl
 Ulema kavmi ola mâil-i mâl
 Mühlikât ehline sıfât-ı kerîm
 Şîr-i²⁵ şeker görine mâl-ı yetim
 Hîle-i şer^ca vakf ola takvâ
 Zaleme kavline uya fetvâ
 Vâiz u şeyh kapu kapu geze
 Bize miskinler içre ola meze
 Lâzım îken musâlahat ilkâ
 Halka şirretle eyleye igvâ
 İy muhallid murâiy ü tarrâr
 Ehl-i irfânı eyleme inkâr
 Ne hulûsın ne hod var ihlâsın
 Meylin ikbâlinedür eşhâsın
 Hîle vü hud^cadur işün mutlak
 Sende hâşa k'ola mahabbet-i Hak
 Ehl-i Hakk'a Hurûfidür dirsın
 Sen ki ilm-i ledünde kâsırsın
 Vâkıf oldun mı sen Hurûfî nedür
 Mushafun cevher-i hurûfı nedür²⁶
 Nûrdur²⁷ ismi vü sıfâtı anun
 Müfredâtı mürekkebâtı amun²⁸

60

²³ Asl-ı bed : Ü.

²⁴ Tutmaz : Ü.

²⁵ Şîr ü : Ü.

²⁶ « Mushafun cevher-i zarûfı nedür » olsa gerek.

²⁷ Nâr : Ü. (Vezin bozuk).

²⁸ « Müfredât ü mürekkebâtı anan » olması gerek.

- Şübhe yok olduğunda Şeytânî
Kadh idenler hurûf-ı Kur'an'ı*
- 70 *Böyle mi oldu ragbet-i Kur'ân
Be karâ güzli la'netî şeytân
K'ana mensûb olan olur zındîk
Nûr-ı Kur'ân'a bu mîdur tasdîk
Hamdû lillâh akîdemizdür hûb
Harf-i Kur'ân'a olmuşuz mensûb
Sen ki mensûbsın bu dünyâya
Olmadun râzî sırr-ı esmâya
Rûz-ı mahşerde cem'ola insân
Nâmelü nâmesi ola fermân
Gele yevmü'l-hitâb fasl u beyân
Yevme tüble's-serâir ola 'iyân
Kendözin²⁹ mü'mîn anlayan kâsır
Göre dünyâ-perest bir kâfir
Sen nice anlamışsın iy bed-hû
Sırr-ı tâ'at nedür ya sırr-ı vuzûc
'İlm bünyâdudur³⁰ furûc a'mâl
Bî-'ilim her 'amel zilâl-ı häyâl³¹ (Ü. 79 b.)
Sana bû sırrı açmamış üstâd
'Amel ü kavlün oldu bî-bünyâd*
- 80 *'İlm-i zâhir 'amelden akdemdür
'İlm ile her 'amel müsellemdür
'Amele 'ilm vâcib ü lâzım
İkisî birbirine müstelzim
Köre benzer mukallid îmânı
Dikile birbirine dâmânı
Yüzünü yur vuzûc ile ahmak³²
Gusl ile hiç olur mîkâra taş ak*

²⁹ Kendüsin : Ü.

³⁰ Bünyâddur : Ü.

³¹ Bî 'ilim her 'amel dall u dalâl : Ü.

³² Yüz yumak yok vuzû ile ahmak : Ü.

Bunca tâ'at kılursun iy gammâz
Nedürür anladın mı sırr-ı namâz

Kişi mahbûbın anda bulmakdur
Ya'ni mi'rac-ı mü'min olmakdur

Munkat'ı ola kavm-ı nâşîden
Ala hisse «Ra'aytu rabbî» den

Tûr-ı Sînâ³³ Hak'ın 'inâyetidür
Râfizıyy u Yezîd lâ'netidür

26 b.

Çehâr Yâr'un muhibbiyüz biz ezel
Bize isnâd-ı rafz ider ol kel

Surh-ı ser dir fulâna ol 'âmî
Kendünün surh-ı ser iken nâmı

90 Gâh mulhiddürür dimiş geh Işık
Çeşm-i huffâşa ibtilâdur ıfık

Işık olmamışuz Hudâ 'âlim
Bize bühtanlar itmiş ol zâlim

Oldı senden bu iftirâ sâdır
Biz ıfık olalum sen ol kâfir

Işık olmak yiğ olmadan eşsek
Hardan ebterdürür murâyi ne şek

Kimden işitdi ola yuf borusın
Âhiretde vire anun sorusın

Cünbüş-i merd halka rûşendür
Söyleyen zîr-i perdeden zendür

Erligün sen Celâli kıl ızhâr
Kahbe zenler zuhûr ider nâçâr

Fahr-i 'âlem buyurmuş 'alel-ıtlâk³⁴
Sûretu kesresil-vifâkı nifâk³⁵

Er odur kim ola garâzdan pâk
Ketm ider hakkı şirret-î etrâk

Er olanlar ere olur³⁶ başa baş
Karılar eyler ittifâki savaş

³³ Tavr-ı Sünnî : Ü. (Doğrusu, karîneden de anlaşılıyor ki, budur).

³⁴ Fahr-i âlem dimiş 'alel-ıtlâk : Ü. (Bu doğru ; bizimkinde vezin bozuluyor).

³⁵ « nifâk » yerine « şıkâk » : Ü.

³⁶ Merd odur ki ola ere başa baş : Ü.

- 100 *Ben ki bir müstmend dervîşem
Gonce veş hâr-ı gamla dil-rîşem
İ'tikâdım budur ki 'âbid olom
Sünniy ü mü'nün ü muvahhid olan
Her kişiye suâl vâriddür
Bahs-i şer'â cidâl fâsiddür
Şübhesî olan eylesün tahrîr
Kibr îdense eylesün tahrîr³⁷
Rû-be-rû olmasa eğer husamâ
Fasl olunmaz husûmeti şer'â
Merd bâ'de's-suâl 'âlim olur
Sû'î zann ile herkes âsim olur
Gıybet-î nâs³⁸ emr-i mâhişdür
İftirâ hod hatâ-yı fâhişdür³⁹
Budurur müceb-i 'azâb-ı elîm
Niyet-i katli nefis ifk-i 'âzim
Vechi yok bir murâyi-î güm-râh⁴⁰
Gûş-ker dum-burîde bir rûbâh
Bu maqûle suâl ide şâha
Ta'n iden⁴¹ âftâb ile mâha*
- 110 *Tîg ile kazıyub başı kelini
Kesme îder⁴² elîni vü dilini
Pâdşâha k'ola hitâbı anun
Seyf-i kâtî' gerek cevâbi anun
Mülk turmaz 'adâlet olmayıcak
Söz tutulmaz⁴³ siyâset olmayıcak
Dinle pendüm Celâlî⁴⁴ âgâh ol
Yola gir ehl-i 'ışka hem-rah ol*

³⁷ *Kibr iden ye eylesün tahrir: Ü.*

³⁸ *Gıybetü'n-nâs: Ü.*

³⁹ *Bu mısra yok; unutulmuş: Ü.*

⁴⁰ *Murâyi vâ güm-rah: Ü.*

⁴¹ *Ta'n ide: Ü.*

⁴² *Kesmelerdür: Ü.*

⁴³ *Dutalmaz: Ü.*

⁴⁴ *Celâl: Ü.*

Menzile azm it eyleme ârâm
 Zarar irgrmesn sanâ ded ü dâm
 İsm-i a'zam olursa fevz ü necât
 Ne gezend irgrr sana haşerât
 Nice crmn nice gnâhun var
 Snbh ile şâm sz u âhun var
 Bâr u bngâhmun nihâyeti yok
 Crmimn fikr olunsa gâyeti yok
 Şehre gelmiş yatur nice har-vâr
 Hele tahmile bir nice har vâr
 Yoğiken b yke tahammlmz
 Bize virdi ginâ tevekklmz
 120 Hara muhtâc iken hele b kez
 Hamd lillâh ki hardan it⁴⁵ eşmez
 Geliniz sıdk ile d'â idelm
 Hâlıkâ hamd ile senâ idelm⁴⁶
 Vire insâf anlara Bârî
 Mahvola şirret ile inkârî
 Seytanat zâil ola câhilden
 Ehl-i dil kurtıla erâzilden
 Szleri hak ise mesâb olalar
 İki 'âlemde kâm-yâb olalar
 İftirâ ise olalar mağbn
 Rz-ı mahşer ebed mel'n⁴⁷
 126 Bu murâda icâbet ola karîn
 Ehl-i insâf olan dsn âmîn

⁴⁵ At: Ü.

⁴⁶ Ü. de bu beyit, son beyittir ; bundan sonraki beş beyit yoktur, belki de ortadam bir kerrâse dşmştr.

⁴⁷ Vezin dşk : « Rz-i mahşer olup ebed mel'n » olsa gerek. Bir kelime unutulmuş.